

úspechu DS roku 1946. Mnohí z nás nemali hodinu odpočinku, mnohí z obavy pred zatknutím NKVD spávali každú noc n inom mieste.

25. januára navštívil ma pplk. žand.(árstva) J. Plakinger. Prišiel priamo z hôr so samopalom. Ponúkol sa do práce, aby nám pomohol budovať slušnú Národnú bezpečnosť. Ako ho však partizán Š. Kubík zazrel v mojej kancelárii a chvíľku sa s nim porozprával, vytratil sa na NKVD, ktoré za chvíľu Plakingera zatklo a s tisícami odvieklo do SSSR. Stalo sa tak iba preto, že Kubík v Prešove a Borovský v Košiciach (ten sa dal titulovať podplukovníkom) mali strach, aby niekto hodnosťou vyšší, nebol postavený na čelo Národnej bezpečnosti. Spomínam si živo na jednu z najdramatickejších udalostí na zakladajúcej schôdzi DS v Levoči. Bolo to na počiatku februára 1945. Delegátov z celého Spiša prišlo vyše 400. Stranu sme založili, ale mnohí delegáti po schôdzi nemali ani času dostať sa do svojich obcí. V Levoči alebo na ceste domov ich NKVD zaistovalo. Len zo samej Levoče toho dňa bolo odvečených vyše 200 osôb!

Vyvrcholením tejto stranícko-politickej aktivity bolo zvolanie zakladajúceho zjazdu Demokratickej strany do Košíc v druhej polovicike marca 1945. Ústredný sekretariát strany v čele Dr. Fedorom Hodžom začal fungovať už vo februári. Vtedy vyšli aj prvé demokratické noviny. - Demokrat v Košiciach. Zakladajúci zjazd strany sa konal bez účasti niektorých významných činiteľov (bez Dr. Lettricha, ktorý sa ukrýval na západnom Slovensku), ale aj tak položil solídne základy stranického života. Okolo strany zoskupili sa všetky konštruktívne zložky slovenskej spoločnosti v nádeji, že sa podarí zabrániť komunistickej diktatúre. A hádam, že môžem aj pri tejto príležitosti povedať, že Slovensko by nebolo sklamaló, keby... neboli sklamali iné oblasti Republiky. Pravda, zásahy sovietskych orgánov v prospech KSS a v neprospech DS ani potom neprestali.

Markantný prípad zásahu sovietskych úradov do činnosti Demokratickej strany sa udial už v lete 1945. Oblastný tajomník DS P. Bindas zmizol! Vedelo sa, že NKVD ho nielen zatklo a že je už aj naložený do transportu do ZSSR. Predseda DS Janko Ursíny a Ing. J. Styk intervenovali u čs.(československej) a sov.(ietskej) vlády. Bindasa sa podarilo zachrániť. Medzitým však transport odišiel smerom na Poľsko a do Ruska. Začala zháňka! Konečne v pohraničnej obci Čirč, Bindasa sme našli a vrátil sa s nami do Košíc.

Demokratická strana prežila hrôzy a starosti. Rástla a vo voľbách na východnom Slovensku v máji 1946 získala 85 percent hlasov. Vo stovkách východoslovenských obcí nebolo ani 10 percent komunistických hlasov. Vo volebnom zápase sa osvedčili aj Dr. Emanuel Boehm¹¹ a Štefan Blaško.

Východné Slovensko obstálo v skúške, ktorej bolo vystavené v pohnutých rokoch 1945 a 46. Ukázalo príklad demokratického heroizmu a vlastenectva. Práca týchto ľudí bude inšpiráciou všetkých tých, čo sa znova a znova postaví proti komunistickej totalite a na obranu ľudských slobôd a občianskych práv; čo budú volať po obnove demokracie, národnej i štátnej nezávislosti. Česť statočným občanom, nehynúca pamiatka tým, čo v zápase o našu budúcnosť priniesli v prvých rokoch druhej svetovej vojny prvú obeť na oltár ľudskej slobody.

Naše snahy, roč. 6, č. 3, 1970, s. 1 - 6.

Dokument č. 31

---

¹¹ Správne má byť Böhm

Článok M. Múdrego, spolupracovníka J. Lettricha z roku 1974 o prelomových udalostiach z rokov 1945 - 1948.

Dr. Michal Múdry, Viera a sklamanie. (Z myšlienok Dr. J. Lettricha, k 5. výročiu jeho smrti)

Dr. J. Lettrich bol politicky odchovancom Republikánskej strany zemedelského¹² a maloroľníckeho ľudu. Pracoval v jej politických, hospodárskych a kultúrnych organizáciách od svojich študentských liet. Z politikov mal na neho najväčší vplyv Dr. Milan Hodža. Vážil si nesmierne jeho, osvetovo-kultúrnu a hospodársku prácu za Uhorska a tým viac jeho striezlivú národnostnú politiku a štátnickú múdrosť za republiky. Pre neho, pre celú mladú slovenskú generáciu československého štátneho zmýšľania, bol Milan Hodža aj trpezlivým učiteľom, aj veľkou autoritou. A je len pochopiteľné, že rozpory medzi Benešom a Hodžom cez vojnu v zahraničnom odboji ho, - ako jedného z vedúcich domáceho podzemného hnutia, trápili. „Mrzeli nás osobné a politické nezhody v Paríži a v Londýne“ - povedal v reči, ktorú predniesol 10. februára 1961 vo Washingtone na schôdzi Pracovnej skupiny Československej spoločnosti pre vedu a umenie. „Nemohli sme dobre pochopiť“ - pokračoval – „ako bolo možné odstaviť z vedenia odboja tak významných slovenských činiteľov, ako bol Dr. Milan Hodža a Dr. Štefan Osuský. Žiadali sme prezidenta Beneša o vysvetlenie. Jeho argumenty nás neuspokojili a nepresvedčili. Okrem toho nemohli sme ich konfrontovať so stanoviskom druhej strany. Pozastavili sme sa i nad stanoviskom, ako bola napr. budúca úprava česko-slovenského pomeru, budúcnosť Podkarpatskej Rusi, postoj k vedeniu domáceho odboja, prechodná úprava po oslobodení a iné.“ Takto hovoril Dr. Lettrich o postoji domáceho slovenského demokratického odboja k Benešovej londýnskej vláde, napriek tomu svoju roztrpčenosť doprevádza poznámkou, ktorá svedčí o nesmiernom zmysle pre jednotu v situácii, v akej sa naše národy vtedy nachodili. Dodáva: „Hoci sme mali vážne výhrady k nejednému kroku vedenia čs. zahraničného odboja, v záujme úspechu našej spoločnej akcie, spolupracovali sme s nim lojálne. Z tejto spolupráce plynul obapolný ošoh.“

Keď som sa vrátil v októbri 1945 z Ameriky domov, naše prvé debaty s Lettrichom boli o zahraničnom odboji, o rozdieloch medzi koncepciou Hodžovou a Benešovou - rovnako čo vnútorného usporiadania štátu, ako aj čo do jeho začlenenia do medzinárodnej spolupráce. Boli to rozhovory veľmi časté a trvali dlho do noci. Lettrich bol nekonečne zvedavý na všetko, čo robil v zahraničí náš politický učiteľ Milan Hodža - Hodža mal Lettricha rád a pripravoval ho pre politickú prácu. V roku 1935 by sa bol poslancom stal, ale vo voľbách nedovŕšil ešte predpísaných 30 rokov. Hodža skladal v Lettrichovi nádeje, najmä keď sa dopyčul, že je na Slovensku jedným z vedúcich domáceho odporu. Neraz sme spolu o ňom v New Yorku a v Chicagu hovorili - Hodža vedel, že sme boli s Lettrichom veľkí priatelia. A napriek tomu raz sa do diaľky zašiel a zamyslel: „Myslíš, že Jožko Lettrich sa nedá oklamať benešovskými figľami?“ - opýtal sa ma. A ja som to Lettrichovi v tých dlhých rozhovoroch raz spomenul. Možno neopatrne a nešetrne, lebo na Lettrichovej tvári som videl, že sa ho to dotklo. Čítal som mu v očiach „Môj bývalý politický učiteľ a vzor mal nejakú pochybnosť? Zamlčal sa a za chvíľu mi povedal“ „Nemali sme iné východisko. Medzinárodná situácia bola taká, že nám prichodilo ísť buďto s Londýnom /s čs.(československou) Benešovou exilovou vládou v Londýne/ alebo s Moskvou /s Gottwaldovou komunistickou grupou v Moskve!/.“ Tak ako to povedal vo Washingtone v r. 1961 „...v záujme úspechu našej spoločnej akcie spolupracovali sme s nim lojálne“ - (t.j. s československým zahraničným odbojom v Londýne).

Isteže som nechcel raniť svojho najbližšieho priateľa, a tak som vysvetľoval ďalej: „V záujme úspechu spoločnej veci sa aj Dr. Milan Hodža disciplinované¹³ ako zrelý štátnik a demokrat.

---

¹² poľnohospodárskeho

¹³ chýba „zachoval“

Pravda je, že medzi nim a Benešom bol rozdiel v najzákladnejších veciach, aj v tých, ktoré rozhodli, či bude po vojne skutočný pokoj, alebo len ozbrojený mier. Ale v záujme úspechu našej spoločnej akcie sa Hodža podrobil a verejne demonštroval svoje uznávanie Benešovho vedenia, *prezidentstva*.

Jedného večera sme sa dlho do noci prechádzali v Bratislave po Mudroňovej ceste. V Horskom parku pod chvíľou zaznievali výstrely sovietskej rabujúcej soldatesky, hoci vojna v Európe skončila už dávno. Možno zase padol pod samopalom sovietskeho soldata ďalší slovenský život. Postojíme v zamyslení s otázkou: Kedy a či vôbec sa nám podarí zbaviť týchto zbojníkov? Otázka bola komplikovaná tak, že sme sa neodvážili na ňu nahlas odpovedať. Iba po chvíli sa zastavíme a Dr. Lettrich poznamenáva: „Ja mám nádej, že sa Dr. Benešovi podarí pomocou spojeneckých demokratických síl zvládnuť komunistov a zastaviť sovietske intervencie do našich vnútorných záležitostí“. - Lettrich stále prechovával dôveru v Beneša.

Potom sme sa dlhší čas o týchto veciach nezhovárali. Lettrich bol doslovne preťažený a zavalený politickými povinnosťami, najmä so stupňujúcim sa komunistickým terorom. Veľkú starosť mu robili aj politické procesy s fašistickými kolaborantmi. Bol zásadne proti krvižízňivým požiadavkám komunistickej odvety a zvädzal s komunistami v tejto veci veľký boj, kdekoľvek cítil, že trest je prehnaný. Keď došlo k procesu s Msgr.(Monsignor) Dr. Tisom, prežíval veľké napätie.

Pre nedostatok bytov v Bratislave mali sme spolu s manželkou dočasné ubytovanie v dome, kde býval dr. Lettrich so sestrou Irenkou a bratom Julkom. Lettrichovci nám dali dočasné prístrešie. A takmer každý večer našiel Jožko Lettrich vtedy chvíľu, aby so mnou vo svojej pracovni zdieľal starosti o Tisov osud. Hneď začiatkom procesu mi povedal, že vynaloží všetko, aby zachránil Tisov život. Z rozličných dôvodov. Na prvom mieste preto, že Dr. Lettrich patrila do tej právnicko-filozofickej školy, ktorá z humánnych dôvodov pochybuje o účelnosti hrdelného trestu. Vo svojej právnickej praxi bol vždy proti trestu smrti. Bo, toho názoru, že škodcu možno znemožniť tým, že ho izolujeme od ľudskej spoločnosti - vo väzení a nápravných ústavoch. Od toho stanoviska sa neodchýlil ani v Tisovom prípade, napriek tomu, že ho Tisov režim odsúdil k trestu smrti a nepopravil ho len preto, že ho nechtyl. Ale Lettrich mal aj iný a dôležitý dôvod proti trestu smrti v prípade Tisovom. Šlo o to, aby sa nerozvážnym rozsudkom neskomplikovali politické pomery na Slovensku. Veriaceho človeka, či už katolíka alebo evanjelika sa poprava kňaza dotkne hlboko v duši. Taký bol obsah - v krátkosti jeho názorov, ktoré zdieľal v dobe Tisovho procesu so mnou. A tak robil, čo sa dalo. Najprv sa pokúsil odstrániť z predsedníctva Národného súdu v Bratislave komunistický nástroj - Dr. Daxnera. To sa pre absolútny odpor komunistov a zásah pražskej vlády nepodarilo. Daxner rozsudok smrti vskutku vyhlásil a tak zostávala len jedna jediná nádej: milosť prezidenta republiky. V tých hodinách sa do Lettrichovej kancelárie hrnuli petície o milosť Tisu. Medzi nimi aj prosba evanjelických biskupov.

Až do tzv. druhej pražskej dohody malo predsedníctvo Národnej rady právo udeľovať milosť. Zmienou dohodou však táto právomoc hlavy štátu prešla na prezidenta republiky, to jest Beneša. A tak Slovenská národná rada postúpila Tisovu žiadosť¹⁴ o milosť prostredníctvom vlády prezidentovi Benešovi. Vo vláde sa o veci hlasovalo. Všetci zástupcovia Slovenskej demokratickej strany (Ján Ursíny, Ján Lichner, Dr. I. Pietor, Dr. M. Franek)¹⁵ a zástupcovia Českej ľudskej strany na čele s Msgr.(Monsignorom) Šrámkom hlasovali za udelenie milosti, tzv. nepartajný minister Jan Masaryk sa hlasovania nezúčastnil, ale vyhlásil, že je proti

¹⁴ Lepšie povedané J. Lettrich nedal o milosti hlasovať, pretože podľa niektorých zdrojov M. Polák sa vyjadril, že bude hlasovať proti udeleniu milosti

¹⁵ M. Franek bol v tom čase podľa iných zdrojov na lyžovačke na Štrbskom plese

udeleniu milosti. To znamená, že väčšina vo vláde, to jest zástupcovia komunistickej strany českej i slovenskej, sociálne demokratickej a národne socialistickej hlasovali proti udeleniu milosti. Žiadosť šla teda k prezidentovi nedoporučená, ale Lettrich stále skladal nádej v Beneša a veril v Benešovu štátnickú múdrosť. Bol si temer istý, že napriek negatívne stanovisku vlády, Beneš udelí Tisovi milosť. Mňa stále uistoval, že sa tak stane, ale toho osudného večera, keď vláda postúpila vec prezidentskej kancelárii nedoporučenú,¹⁶ Dr. J. Lettrich sadol k telefónu a vyvolával prezidenta republiky, aby na neho apeloval o milosť. Bol som vtedy celú noc v jeho pracovni a som pred Bohom živým svedkom toho, ako sa Dr. Lettrich - ktorého nezodpovední ľudia neoprávnene obviňujú z Tisovej popravky - celú noc pokúšal o telefonické spojenie s Benešom. „Pán prezident nie je k dispozícii“ - znela zakaždým odpoveď z prezidentskej kancelárie - od večera do pozdnej noci. A tak nepozostávalo nič iné ako neskoro v noci nadiktovať telefonicky prezidentskej kancelárii telegram takéhoto obsahu" Oznamte p. prezidentovi, že ho predseda Slovenskej národnej rady Dr. Jozef Lettrich volal telefonicky tejto noci mnoho razy a pretože sa s nim z podozrivých dôvodov nemohol dostať do kontaktu, oznamte mu, že v mene naprostej väčšiny slovenského národa ho žiada, aby udelil Dr. Jozefovi Tisovi amnestiu, lebo si to tak žiadajú dôvody humánne a politické na Slovensku. Keby tak neurobil, Dr. Lettrich, ako predseda Slovenskej národnej rady, ani ako predseda Slovenskej demokratickej strany nemôže vziať za ďalší vývoj na Slovensku zodpovednosť. - Neručím za to, že tento odkaz citujem doslovne presne, ale ručím za jeho obsah. Svedčím pred Bohom a ľuďmi, že toto všetko sa tak stalo. Lettrichov telefonát v Prahe prevzal kancelár Dr. Smutný.

Napriek tomu všetkému bol Dr. Tiso popravený. Ani prosby cirkví - katolíckej i evanjelickej, ani telefonické prosby predsedu Slovenskej národnej rady nepomáhali. Prezident Beneš Tisovi milosť neudelil. Mne sa vtedy doslovne triaslo srdce. Spomenul som si totiž na to, čo mi v Amerike rozprával Dr. Milan Hodža o prezidentských voľbách v roku 1935. Agrárna strana kandidovala jeho - Hodžu - za prezidenta - jeho, Slováka. Ale prišiel Dr. Tiso - vraj proti vôli Hlinkovej, ktorý už vtedy slabol - a ponúkol hlasy Slovenskej ľudovej strany Benešovi proti Hodžovi! Hodža vtedy vyhlásil svojej strane: „Nechcem byť prezidentom republiky, v ktorej by ma nevolili všetky slovenské hlasy“. - V agrárnej strane došlo až potom k ďalšiemu výberu - k profesorovi Němcovi. - Jadro tu spočíva v tom, ako sa Beneš odmenil Tisovi za hlasy ľudovej strany.

Druhý deň po Tisovej poprave mi Dr. Lettrich povedal, že Benešovi chýbajú všetky náležitosti štátnika, že Beneš všetky štátne záujmy podrobuje svoje osobnej zášti a že si treba na neho v budúcnosti dávať veľký pozor. - A napriek tomu sa Lettrich a jeho politickí spolupracovníci dali oklamať ešte raz - posledný raz, ale osudne. O tomto sklamaní nechajme hovoriť samého Lettricha. Dňa 21. septembra 1948 vykladal komentátorovi chicagskej Tribuny o osudových februárových chvíľach r. 1948 takto: „Potom prišli udalosti vo februári 1948. V tej chvíli protikomunistické strany, ktoré dovtedy bojovali jedna proti druhej, si náhle uvedomili svoje spoločné nebezpečenstvo a odhodili svoje medzipartajné diferencie. Rozhodli sa prevziať iniciatívu z rúk komunistov do svojich rúk. Komunisti, ktorí postupne strácali pôdu pod nohami, chceli presadiť v parlamente zákony, ktorými sa malo zoštátniť všetko hospodárstvo a zákony v ich prospech ešte pred nastávajúcimi voľbami určenými na máj 1948. Nekomunisti tomu chceli zabrániť a žiadali, aby sa voľby konali prv ako to predpisovala konštitúcia. Vyplánovali preto politickú krízu. Nekomunistickí ministri mali rezignovať. Prezident Beneš mal potom - podľa ústavy - rozpustiť parlament a vypísať nové voľby. Beneš sľúbil vodcom národne - socialistickej strany, ku ktorej sám prislúchal, že nikdy za nijakých okolností nevymenuje komunistickú vládu. My, vodcovia ďalších troch veľkých nekomunistických strán sme akceptovali tento sľub v dobrej viere, až na sociálnych

---

¹⁶ Vláda hlasovala proti udeleniu milosti, aj sám autor to v predchádzajúcom texte potvrdzuje

demokratov, ktorí sa nechceli kompromitovať. A tak podľa toho plánu rezignovali dvanásť nekomunistických ministrov. V tom momente vyšli komunisti do akcie. Organizovali masové demonštrácie. Komunistický minister vnútra Nosek zorganizoval štátnu políciu a štátnu bezpečnosť. Komunisti zmobilizovali robotnícke milície, závodné stráže a rôzne "akčné výbory". Začali intenzívnu teroristickú kampaň proti členom parlamentu a vodcom nekomunistických strán, vtrhli do našich domov a zatýkali, vrhli sa do sekretariátov nekomunistických strán. Vodcovia odborových organizácií pod kontrolou komunistov vyzývali Beneša a vyhrážali sa mu. Beneš bol zaplavený stovkami deputácií, telegramov a rezolúcií. Komunisti sa vyhrážali, že zmobilizujú ľud proti nemu. Vyhrážali sa mu občianskou vojnou. Tento teror sklátil podstatnú časť sociálnych demokratov, ktorí prešli ku komunistom. A Beneš sa pod tlakom zlomil, nedodržel svoj sľub, ale vymenoval komunistickú vládu pod Gottwaldovým vedením. Komunistický tlak bol brutálny, ale Beneš mal (v takej situácii) rezignovať. Hlavný dôvod, že plán (nekomunistických strán) neuspel, spočíval v tom, že Beneš nedodržel svoj sľub. Mohol splniť svoj sľub, keby bol mal odvalu.“ Toľko Lettrich v chicagskej Tribune.

To bolo posledné a najväčšie Lettrichovo sklamanie. V exile mu Beneš nikdy viac a v ničom nebol autoritou. Najviac ak čiastočným symbolom vzniku prvej republiky. A predsa kto poznal Lettrichovu ľudskosť a ohľaduplnosť, sotva by uveril, že by tento humanizmom preplnený novodobý slovenský demokrat svoj tvrdý, ale spravodlivý a odôvodnený súd nad Benešom nebol nejako zmäkkčil. Lebo taká je už pravda, že mäkké sú tie duše slovenské a k Lettrichovej večnej cti ostane, že svoj výrok o Benešovi zakončil takto: „Ale možná, aj Benešovo podlomené zdravie malo pri tom čo do činenia.“

Naše snahy, č. 6, 1974, s. 4 - 6.

Dokument č. 32

Memorandum katolíckych biskupov Predsedníctvu Slovenskej národnej rady z januára 1946

V Nitre 3. 1. 1946

Slávne Predsedníctvo Slovenskej národnej rady.

Katolícky biskupský zbor Slovenska v posledných rokoch častejšie sa obracal na príslušné vládne miesta a v záujme tých, čo trpeli, boli väznení alebo boli prenasledovaní a to bez ohľadu na to, či šlo o katolíkov alebo inovercov. Príklad božského Samaritána a jeho pozitívny príklad nás pobádal a povzbudzoval k tomu, aby sme pozdvihli svoj ochranný hlas v záujme ľudí trpiacich z politických a rasových príčin, a to vtedy, keď sme mohli očakávať za to pre seba rôzne príkororia.

Tento najšľachetnejší vzor všetkých dejín a jeho príkaz vyjadrený v evanjeliu, máme na myslí i teraz, keď úctivo si dovoľujeme odporúčať Vašej blahosklonnosti osud bývalého prezidenta Dr. J. Tisu. Činíme tak nielen preto, že ide o katolíckeho kňaza, ale i preto, lebo riešenie jeho osobnej otázky bude mať ďalekosiahly vplyv na zmýšľanie a chovanie sa čiastky slovenského národa voči obnovenej ČSR a jej predstaviteľom.

Pobáda nás k tomuto kroku i tá všeobecne známa a každým objektívnym posudzovateľom pripúšťaná skutočnosť, že Dr. J. Tiso bol vždy kňaz horlivý, bezúhonného života. Vo svojej rozsiahlej aktivite usiloval sa pracovať pre dobro celku a osobne sa neobohacoval.

Vysluhovať spravodlivosť patrí medzi najťažšie úlohy štátnej moci. Skúsenosť dokazuje, že táto chústivá úloha sa priťažuje, keď ide o súdenie politických previnení. Dejiny učia, koľko osudných omylov sa stalo práve pri politických procesoch, čo vyplýva z chústivej úlohy nestranné posudzovať činnosť politického odporcu. Preto nie je zriedkavosťou, že po vynesení prísnych rozsudkov v politických procesoch sa prv - neskôr volalo po ich revízii.

Pri posudzovaní činnosti najmä politického činiteľa majú byť smerodajné i jeho úmysly. Väčšina slovenského národa je s nami presvedčená, že úmysly Dr. J. Tisu pri verejnej činnosti boli tie najlepšie.

Zaiste sa vyskytli i chyby a katolícki biskupi Slovenska neopomenuli ani vtedy upozorniť na ne. No, žiada sa uviesť všeobecne známa skúsenosť, že aj tí najobratnejší verejní politickí činitelia urobili často veľmi závažné chyby. Napriek tomu nezaujatý pozorovateľ - či súčasník, či historik - vie vyniesť celkový úsudok len vtedy, keď zhodnotí i to, čo pozitívneho a dobrého vykonali. A tento klad často vyváži chyby, do ktorých vo svojej slabosti upadli. Nebude od vecí pozrieť si aj z iného hľadiska na tie chyby, ktoré sa pripisujú Dr. J. Tisovi. Úctivo poukazujeme aspoň niektoré okolnosti.

Po najnovších vyhláseniach terajších vládnych činiteľov už hneď žilinské udalosti z októbra 1938 stavajú sa do iného svetla, než ako to jednostranná propaganda chce verejnosti nahovoriť, ba i v tlači bolo poukázané na to, že v týchto politických zmenách účasť mali takmer všetky politické strany.

Žiada sa tu pripomenúť i ten závažný dokument, ktorý práve teraz bol zverejnený pri známom norimberskom procese, ide o list bývalého maďarského ríšskeho správcu, ktorý bol poslal do Berlína 13. 3. 1939. Táto závažná okolnosť zasa celkom iný význam dáva rozhodnutiu Dr. J. Tisu a ostatných vtedajších činiteľov 14. 3. 1939. Prichodí zamyslieť sa nad tým, čo by sa stalo so slovenským národom, keby plán Horthyho bol zvíťazil?